

КАБАНЕЦЬ Л. В.,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
(Університет державної фіскальної
служби України)

УДК 343.432

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

У статті аналізується досвід зарубіжних країн щодо законодавчого закріплення кримінальної відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини. На його основі виокремлено проблеми правового регулювання цього інституту в Україні та запропоновано напрями їх вирішення.

Ключові слова: незаконне позбавлення волі, викрадення, кримінальна відповідальність, злочин, досвід.

В статье анализируется опыт зарубежных стран по законодательному закреплению уголовной ответственности за незаконное лишение свободы или похищение человека. На его основе выделены проблемы правового регулирования этого института в Украине и предложены направления их решения.

Ключевые слова: незаконное лишение свободы, похищение, уголовная ответственность, преступление, опыт.

In article experiment of foreign countries on legislative fixing of criminal liability for illegal imprisonment or kidnapping is analyzed. On its basis problems of legal regulation of this institute in Ukraine are allocated and the directions of their solution are proposed.

Key words: illegal imprisonment, stealing, criminal liability, crime, experience.

Вступ. Конституція України передбачає захист прав і свобод кожного громадянина та проголошує, що людина, її життя, здоров'я, честь та гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції) [2]. Порушення цієї статті проявляється у вчиненні тяжких та особливо тяжких злочинів корисливо-насильницького спрямування, передбачених кримінальним законодавством України. Забезпечення дотримання зазначених прав гарантується нормами Кримінального кодексу (далі – КК) України, які встановлюють відповідальність за посягання на свободу та недоторканність особи. Зокрема, кримінально-правовими засобами, передбаченими ст. 146 Кримінального кодексу України «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини» [3].

Злочини, пов'язані з незаконним позбавленням волі або викраденням людини, досить поширені в усьому світі. Кожного року їх жертвами стають майже 15 тисяч осіб. Так, за даними Департаменту інформаційних технологій Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України, 2005 р. за ст. 146 КК України зареєстровано 178 злочинів, з них розкрито – 147; 2006 р. – 233, з них розкрито – 200; 2007 р. – 256, з них розкрито – 197 злочинів; 2008 р. – 279, з них розкрито – 234; 2009 р. – 338, з них розкрито – 273; 2010 р. – 292, з них розкрито – 238; за 10 місяців 2011 р. – 222, з них розкрито – 185. За даними Генеральної Прокуратури України, 2013 р. зареєстровано 283 випадки незаконного позбавлення волі або викрадення людини, з них лише в 151 провадженні особам повідомлено про підозру у скоєнні кримі-

нального правопорушення. 2014 р. зареєстровано 302 випадки незаконного позбавлення волі або викрадення людини, 2015 р. – 293, 2016 р. – 311.

Отже, можемо стверджувати, що проблема незаконного позбавлення волі або викрадення людини є однією з головних у боротьбі зі злочинністю, а сьогоденне погіршення політичного становища, конфлікти на світовій арені створює сприятливі умови для поширення зазначеного виду злочинів, що додатково підтверджує актуальність зазначеної проблеми.

Постановка завдання. Метою статті є порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за незаконне позбавлення волі або викрадення людини за законодавством України та закордонних країн, усунення прогалин чинного законодавства з даного питання.

Результати дослідження. Відповідно до диспозиції ч. 1 ст. 146 КК України, відповідальність настає за незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Отже, відповідальність за самостійні види позбавлення свободи недиференційована [2].

Варто зазначити, що в законодавстві закордонних країн відповідальність за незаконне позбавлення свободи (у жодній з аналізованих країн Європейського Союзу (далі – ЄС) не встановлена відповідальність за позбавлення волі) регламентована так:

1. *Відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини настає за однією статтею кримінального кодексу.* Зокрема, за ч. 1 ст. 189 КК Республіки Польща настає відповідальність за позбавлення свободи людини, водночас не виокремлюється поняття «викрадення» людини [8].

У ч. 1 ст. 282 КК Королівства Нідерланди визначено відповідальність особи, яка умисно, незаконно позбавляє або продовжує позбавляти іншу особу її свободи. Суб'єктом цього злочину також визнається особа, яка умисно надає місце (сховище) для такого незаконного позбавлення свободи [6].

За ч. 1 ст. 283 КК Королівства Норвегія підлягає кримінальній відповідальності особа, яка незаконно позбавляє свободи іншу особу або причетна до цього [5].

Відповідно до ч. 1 ст. 261 КК Королівства Данія, підлягає відповідальності будь-яка особа, яка позбавляє свободи іншу особу [7].

Згідно із ч. 1 ст. 183 КК Швейцарської Конфедерації, настає відповідальність за незаконне захоплення особи або утримання її в умовах несвободи, або вчинене іншим чином незаконне позбавлення свободи, за викрадення особи з використанням насильства, погрози або обману [12].

За ст. 169 КК Республіки Сан-Марино, що має назву «Викрадення людини», відповідальність настає за обмеження свободи, ненадання свободи або позбавлення свободи [9].

У ст. 224–1 КК Республіки Франція відповідальність визначена за арешт, викрадення, затримання або незаконне позбавлення свободи, вчинене без дозволу органів влади за відсутності випадків, прямо передбачених законом [11].

2. *Відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини настає за різними статтями кримінального кодексу.*

Відповідно до ст. 2 гл. 4 КК Королівства Швеція, відповідальність настає за викрадення, утримання в неволі будь-кого або незаконне позбавлення свободи в інший спосіб. У ст. 1 цієї глави встановлено відповідальність за викрадення людини з метою викупу у випадках, коли особа захоплює та викрадає або позбавляє свободи дитину або будь-яку іншу особу з наміром завдати їй тілесних ушкоджень або шкоди здоров'ю, або примусити її працювати, або з метою вимагання. Отже, у КК Королівства Швеція диференційована відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини в різних статтях [13].

Деякі з аналізованих країн ЄС розмежовують відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення людини на рівні окремих статей (Королівство Швеція, Королівство Іспанія, Республіка Болгарія, Федеративна Республіка Німеччина (далі – ФРН)). В інших аналізованих країнах-членах ЄС відповідальність за незаконне позбавлення свободи та викрадення встановлена в одній статті. Зауважимо, що в законодавстві Швейцарської Конфедерації (ст. 183) та ФРН (ст. 234) у диспозиціях відповідних статей також встановлюється відповідальність за захоплення людини як альтернативне поняття до «викрадення».

Наприклад, у ст. 234 КК ФРН визначено відповідальність особи, яка шляхом насильства або обману захоплює іншу людини з метою поставлення такої особи в безпорадний стан. За цією статтею також наступає відповідальність за окремі форми торгівлі людьми, проте торгівля людьми не є предметом цього дослідження [10].

Законодавець ФРН розрізняє поняття «торгівля людьми» та «захоплення людини». В юридичній літературі щодо визначення поняття «викрадення» зазначається: «Викрадення людини передбачає сукупність послідовно вчинюваних дій: заволодіння людиною, вчиненого будь-яким способом; переміщення (віддалення) потерпілого з місця його перебування; подальше можливе тримання особи проти її волі та бажання. Причому тільки заволодіння людиною та переміщення її з місця перебування є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони» [1, с. 7]. Отже, поняття «захоплення» людини в диспозиції ст. 146 КК України є складовою частиною поняття «викрадення» людини.

Також у ст. 234а КК ФРН як окремий склад злочину встановлено відповідальність за насильницьке вивезення особи за територію країни або перешкоджання повернення такої особи з-за кордону. Варто зазначити, що, наприклад, у рішенні Європейського суду з прав людини від 10 травня 2001 р. у справі «Кіпр проти Туреччини» цей міжнародний судовий орган встановив порушення ст. 1 Протоколу № 1 (захист права власності) до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що триває й досі, у зв'язку з позбавленням греків-кіпріотів, що мають власність на півночі Кіпру, можливості доступу, управління, використання та володіння своїм майном, а також будь-якої компенсації за втручання в їхні права власності, а також можливості повернутися на відповідну спірну територію [4].

Отже, перешкоджання повернення на територію країни або ж на територію місця проживання є порушенням прав людини. Зазначимо, що в аспекті збройних конфліктів, наявності тимчасово окупованих територій, коли громадяни країни можуть як насильно вивозитися з території країни, так і незаконно утримуватися за її межами, що перешкоджає поверненню на територію проживання, такі дії можуть бути визнані окремим злочином проти свободи особи.

Висновки. Ми підтримуємо думки науковців і вважаємо, що, оскільки родовим об'єктом злочинів, аналогічних зазначеним у ст. 146 КК України, у всіх кримінальних кодексах проаналізованих закордонних країн є саме право на свободу людини, а не волю, доцільно в назві р. III Особливої частини КК України поняття «воля» замінити на поняття «свобода». Аналогічні зміни необхідно внести до диспозиції ст. 146 КК України.

Список використаних джерел:

1. Володіна О.О. Кримінальна відповідальність за викрадення людини (аналіз складу злочину): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2003. 22 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Законодавство України: база даних. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 16.02.2018).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Законодавство України: база даних. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.01.2018).
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 10 травня 2001 р. у справі «Кіпр проти Туреччини». URL: <http://www.eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=381>.
5. Уголовное законодательство Норвегии. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2003. 375 с.
6. Уголовный кодекс Голландии. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2001. 510 с.
7. Уголовный кодекс Дании. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2001. 230 с.
8. Уголовный кодекс Республики Польша. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2001. 234 с.
9. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2002. 253 с.

10. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2003. 524 с.
11. Уголовный кодекс Франции. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2002. 650 с.
12. Уголовный кодекс Швейцарии. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2002. 350 с.
13. Уголовный кодекс Швеции. СПб.: Юридический центр «Пресс», 2001. 320 с.

РУДЕНКО В. І.,

заступник начальника відділу нагляду за додержанням законів при виконанні кримінальних покарань та пробації (Управління нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, інших заходів примусового характеру у місцях несвободи Генеральної прокуратури України), аспірант кафедри кримінального права та кримінології (Класичний приватний університет)

УДК 343.8 (477)

**ПРО СТАН І ДЕЯКІ РЕЗУЛЬТАТИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МОТИВІВ
ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ**

У статті здійснено аналіз стану наукових досліджень, пов'язаних зі з'ясуванням сутності та змісту мотивів вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань, а також виведені основні періоди цього процесу, які охоплюють 1991–2017 рр., у контексті тих реформ, що здійснювалися у ці часові проміжки.

Ключові слова: дослідження, мотив, мотивація, злочинна поведінка, персонал, установа виконання покарань, суб'єкт злочину, злочин, детермінація.

В статье осуществлен анализ научных исследований, связанных с выяснением сущности и содержания мотивов совершения преступлений персоналом учреждений исполнения наказаний, а также выведены основные периоды этого процесса, которые охватывают 1991–2017 гг., в контексте тех реформ, которые проводились в эти временные промежутки.

Ключевые слова: исследования, мотив, мотивация, преступное поведение, персонал учреждений исполнения наказаний, субъект преступления, преступление, детерминация.

The article analyzes the state of scientific research related to the clarification of the essence and content of the motives of the crimes committed by the personnel of penitentiary institutions, as well as the main periods of this process, which covered 1991–2017, in the context of those reforms, carried out at these time intervals.

Key words: research, motive, motivation, criminal behavior, personnel of penitentiary institutions, subject of crime, crime, determination.

